

סו

הפסקת הנשימה היא גדר המות

הנני מאשר קבלת מכתבך מיום עש"ק פרשת קרח, ובו תמהת על מה שפסקתי (במקור חיים השלם ח"ג פרק קע"ג סעיף ע"ז) בדין מי שנפלה עליו מפולת וכו' שאם בדקו עד חטמו ולא מצאו בו נשמה מניחים אותו שכבר מת, מטענתך "שהלכה זאת אינה רלבנטית בימינו, עינינו רואות כמה מצויים מקרים של אנשים שהפסיקו לנשום ומצליחים להחזיר אותם לחיים ע"י הנשמה מלאכותית, אם כן למה לאסור פיקוח הגל כאשר יש סיכוי להציל חי אדם".

בראשונה אעיר, שודאי שמת לב להערה שבסוף ההלכה, שהיא ציטוט מדברי הרמב"ם בהלכות שבת (פרק ב' הלכה י"ט) ומקורה במסכת יומא (פ"ה.), ולמדוה ממקרא שנאמר כל אשר נשמת רוח חיים באפיו. ומעתה תמה אני ביותר, כיצד עלתה במחשבתך "שהלכה זאת אינה רלבנטית בימינו", דבר שאמרוהו רבותינו בעלי הש"ס ומצאו לו אסמכתא ממקרא מפורש בתורה, היתכן שיהיה זמן איזה שהוא בעולם שיאבד מאמיתותו. והלא תורה זו מאת הקב"ה ניתנה לנו, והוא יתברך צופה ומביט עד סוף כל הדורות, וכל מה שעתידיים בני אדם להמציא בעולם, והיתכן שפרט אחד בתורה זו לא יהא רלבנטי ביום מן הימים. אין ספק שדברי רבותינו בכל מקום, וביחוד בהלכה שהיא תורה שבעל פה, יסודם בתורה שבכתב, ונצחיים הם.

ועתה נבוא להסבר הדברים והסרת תמיהתך.

כך נאמר בברייתא שם: ת"ר עד היכן הוא בודק עד חטמו, ויש אומרים עד לבו וכו'. נימא הני תנאי כי הני תנאי וכו' אפילו תימא אבא שאול לענין פיקוח נפש מודה דעיקר חיותא באפיה הוא דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו. אמר רב פפא מחלוקת ממטה

למעלה אבל ממעלה למטה כיון דבדק ליה עד חוטמו שוב אינו צריך דכתיב כל אשר נשמת רוח חיים באפיו. ופירש"י מחלוקת דהנך תנאי דמר אמר עד לבו ומר אמר עד חוטמו, ממטה למעלה שמוצאו דרך מרגלותיו תחלה, ובודק והולך כלפי ראשו, דמר אמר בלבו יש להבחין אם יש בו חיות שנשמתו דופקת שם, ומר אמר עד חוטמו דזימנין דאין חיות ניכר בלבו וניכר בחוטמו.

מבואר איפוא שלדעת חכמים שסוברים שבודק עד חטמו, והלכה כמותם, הרי זה מפני שהפסקת דופק הלב אינו עדיין סימן מיתה מובהק, ויש מקרים שדופק הלב נדם ועדיין יש נשימת רוח חיים באפיו של אדם וניתן להצילו, ומכאן, שהלב פוסק ראשונה חיותו והריאות מוסיפות לפעול ולכן עדיין נושם, וכשפסקה נשמת אפו ודאי שמת.

(מנקודת יסוד זאת, יש מקום להתנגד בתוקף רב לניתוחי השתלת לב, המוצא מגופו של התורם בעודו מפרפר, כי אז יש לו דין חי לכל הדעות. ואף אחרי שנדם הלב יש לו דין חי עד שתפסק נשימתו, ואין זה מתחום נושאנו).

יסוד זה שהוא אמת לאמתה לא נשתנה גם בימינו. אלא שחקרו וביררו שאדם זה שנדמה לנו שפסקה נשימתו ומת, יתכן שאין כן הדבר, אלא שעדיין יש רוח חיים בריאותיו, ולכן באה ההנשמה המלאכותית לעודד את פעולת הריאות ולהחזיר לאדם את חייו, דבר שהעולם הקדמון לא ידעו. אבל ברור ביותר שאם נפסקה הנשימה הטבעית לחלוטין היינו שהחיות שבריאות תמה, הרי ששום הנשמה מלאכותית לא תעזור יותר.

וגם בימינו אחרי כל ההתקדמות המדעית כבר קרה שרופא קבע את מותו של אדם ונתגלה מאוחר יותר שטעה בקביעתו, וה"מת" התעורר וקם לתחיה, זאת מפני שנדם דופק הלב וגם נשימתו פסקה, אך הריאות היו עדיין חיות לפחות בכח.

דבר זה היה ידוע גם לדורות הראשונים, וכדתניא באבל רבתי (פרק ח') יוצאים לבית הקברות ופוקדין על המתים שלשה ימים ואין חוששין משום דרכי האמורי ומעשה שפקדו אחד וחי עשרים שנה והוליד חמשה בנים ואח"כ מת. וכתב הפרישה (בטור יו"ד סימן שצ"ד על דברי הטור שהעתיק ברייתא זאת) וזו לשונו: זה היה דוקא בימיהם שהיו מניחים המת בכוכים והיה אפשר לגלות המת ולראות אותו עכ"ל. ומרן פסק דבר זה (בשו"ע שם סעיף ג') ובודאי שבימי מרן לא היו קוברים יותר בכוכים וא"כ למה כתב הלכה זאת. ואולי שחשש למקומות שעדיין קוברים באופן שאפשר לבקר ולבדוק ועדיין צ"ע.

אלא שקשה יותר, שמעולם לא היו קוברים המתים ישר בכוכים אלא בעפר כרגיל, ורק אחרי עיכול הבשר ליקטו העצמות וקברום בכוכים, וכך יוצא מפורש מדתניא באבל רבתי (פרק י"ב) א"ר אליעזר ב"ר צדוק כך אמר לי אבא בשעת מיתתו, קברני תחלה בבקעה ובסוף לקט עצמותי ותנם בגלוסקמא וכו' (העתיקם הטור בסימן ת"ג). וסברא היא זאת שאם מתחלה קברו בכוכים לא שייך יותר ליקוט עצמות. ועוד שהיה בכך משום ניוול המת שכן הכוכים לא היו יכולים להיות סגורים הרמטית בשום פנים, ונמצא סרחונו מבצבץ ויוצא. ולכן הקבורה היתה כרגיל בעפר ואחרי עיכול הבשר ליקטו העצמות והעבירום לכוכים. אם כן איפוא גם בזמנם מה תועלת היה בבקור הקברים כל שלשת ימים ראשונים שמא חי הוא.

ונראים בזה דברי החתם סופר (בתשובה חיו"ד סימן של"ח) שהקשה על זה מדברי הרמב"ם שכתב (בפרק ד' מהלכות אבל) שגם בכוכים היו משליכים עליו עפר, ואם כן צע"ג מה יועיל לפקוד הקבר הלא המתעלף ומניחים אותו בכוך ועפר על גביו אם אחר זה תשוב אליו רוחו מעילוף ראשון הלא ימות בקברו אם אין אדם עומד שם עוסק עמו ברפואות וכדומה והיה לנו לתקן שיעמדו שומרים עליו שלשה ימים וכו'. וניחא לו כל זה עפ"י הירושלמי (סוף פרק שני דסנהדרין

ופ"ק דמו"ק) בראשונה היו קוברים במהמורות ע"ש. פירוש לפנים בישראל היו נוהגים ללקט עצמות על כן קברו במהמורות עד שנתעכל הבשר ושוב ליקטו עצמות וקברו במקומם. ומשמע שהיה קבר עראי בעלמא ושם היה אפשר לקום אחרי נפלו, ומזה מיירי במסכת שמחות וכשבטלו מהמורות כבר בימי אמוראים שוב לא שייך שיקום מקברו וכו' (ובזה תירץ דברי הרמב"ם שפסק שאין לבקר המתים בבית הקברות), וסיים ולפענ"ד כוונתי האמת.

הן אמת שעיקר הקושיא מדברי הרמב"ם שציטט החת"ס שהיו נוהגים להשליך על גביו עפר בתוך הכוך אינה קושיא כלל, שכן בכל אותם כוכין שנמצאו בבית שערם בזמנינו לא נמצא בהם עפר כלל והיו בהם עצמות המתים בלבד. ודברי הרמב"ם מקורם במשנה (בבא בתרא ק':) וצורת אותה קבורה היתה רגילה כמו בזמנינו, אלא שנהגו לקבור במערת קברים עם כוכין והיה הקבר נסתם מיד עולמית (אגב זו צורת קבורה חסכונית מאד בקרקע), ואין זה כדרך אותם כוכים שנקברו בהם עצמות המתים אחרי עיכול הבשר, שאותם היו מונחים בצדי מערת הקברים כמגירות בארון והדברים ארוכים עיין שם.

עכ"פ ארוח לן מדברי החת"ס דבר גדול שהקבורה במהמורות היתה שטחית ביותר, ולכן היה אפשר לבקר הקברים ולפקוד המתים, אלא שגם זה צריך עיון שהמהמורות היו שוחות עמוקות ולא שטחיות כדברי החת"ס, וכך מפורש בקרבן העדה (ירושלמי מו"ק פ"א ה"ה). ומקרא מפורש במהמורות בליקומו (תהלים ק"מ), ועדיין צריך עיון. עכ"פ למדנו שהיתה כנראה צורת קבורה שהיה אפשר לבקר ולבדוק את המת משך שלשת הימים הראשונים שמא חי הוא. ועתה נחזור לנדון דידן.

* * *

מעתה הדין דין אמת, שאם בדקו בחוטמו ומצאו שאין בו רוח חיים הרי הוא כדין מת, אלא שאם יכולים להנשימו הנשמה מלאכותית

יעשו זאת, וכי ההלכה אוסרת הנשמה זאת, אלא שאין יותר היתר לפקח עליו את הגל אא"כ ירגישו שבעקבות ההנשמה התעורר לתחיה. וגם הסברא כך היא, וכי יעלה על הדעת שאם ימצאו אדם תחת מפולת אפילו בחול ויגיעו לחוטמו וירצו להנשימו, שמא לפני כן יסירו מעליו את ערימות העפר והאבנים והלא בינתיים ימות, ופשוט שתחלה מנשימים אותו ואם חי מסלקים מעליו המפולת מיד, וכך הוא הדין גם בשבת.

ולהיפך תורת קדשנו מחמירה ביותר בענין זה שהוא דיני נפשות, שכן רופאי זמננו נוטים להקל במקרים מסויימים, לחשוב את האדם למת ברגע שמוחו חדל לפעול, וקוראים לזה מות קליני ומרשים לעצמם להתיחס אליו מאז כמת אם ידוע להם בבירור שאין שום תקוה להציל את חייו. ואילו לפי תוה"ק הרי הוא כחי לכל דבריו עד שתפסק נשימתו.

ועיין עוד בשו"ת חתם סופר (שם) שהאריך מאד ביסוד זה מנקודת ראות אחרת בדין השהיית המת כדי להיות בטוחים שמת מיתה ודאית, וסיים בכתבו: ועל כן כלל הוא לכל המתים שזהו שיעור (הפסקת הנשימה) המקובל בידינו מאז היתה עדת ה' לגוי קדוש וכל הרוחות שבעולם אם ימלאו חפניהם רוח לא יזיזנו ממקום תורתנו הקדושה וכו' וכל שאחר שמוטל כאבן דומם ואין שום דפיקה, ואח"כ בטלה הנשימה אין לנו אלא דברי תורתנו הקדושה שהוא מת ולא ילינו אותו וכו'.

ואם בחולה שמת עסקינן יש להשהותו כמחצית השעה עד שיתברר סופית שמת לפני שיורידוהו ממיטתו להשכיבו על הקרקע (ועיין במקור חיים השלם ח"ה פרק רע"ט סעיף ז'). ועכ"פ כל מת זקוק לתעודת מיתה מרופא מומחה שיקבע מותו ואין זה מגדר נושאנו והדברים בגדולי הפוסקים ארוכים וידועים. ועיין למרן החיד"א בשו"ת חיים שאל ח"ב סימן כ"ה אות ב', וכן בתשובותיו יוסף אומץ סימן פ"ט.

ובמאי דפתח סיים, תורתנו הקדושה שניתנה לנו מפי הגבורה, הצופה ומביט עד סוף כל הדורות תורת נצח היא, וכל דבריה אמת וצדק ושום דבר מדבריה לא יפול ח"ו ארצה. וחובתנו להתעמק בדברי רבותינו ולמצות את נקודת האמת.

בא וראה מ"ש הרמב"ם (בפירוש המשניות במסכת סנהדרין פרק חלק) על דברי רבותינו באגדה שבמקומות רבים הם קשים להבנה ורחוקים מתפיסת השכל האנושי, שהם באמת דרך חידה ומשל ואמרום דרך נגלה ונסתר וכו', וסיים וכשתראה דבר מדבריהם שהדעת מרחיקה אותו תעמוד ותתבונן בו ודע שהוא חידה ומשל ותשכב עשוק הלב וטרוד הרעיון בחבורו וסברתו וכו'. מעתה, הוא ק"ו וכ"ש כאשר מדובר בדברי הלכה שהם פשוטים וברורים לפי מהותם ומחוררים כשמלה, שיש להבין כל פרט מדבריהם כפשוטו ולעמקו, וכל דבריהם אמת וצדק.